

Кравчук Мар'яна Юріївна

Кандидат юридичних наук

старший викладач кафедри міжнародного права та європейської інтеграції

Тернопільського національного економічного університету

(м. Тернопіль, Україна)

Кравчук Марьяна Юрьевна

кандидат юридических наук,

старший преподаватель кафедры международного права и

европейской интеграции

Тернопольского национального экономического университета

(г. Тернополь, Украина)

Kravchuk Mar'iana

Ph.D. in Law

Senior Lecturer of the Department of International Law

and European Integration

of the Ternopil National Economic University

(Ternopil, Ukraine)

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ

СТАНОВЛЕНИЕ ИНСТИТУТА ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ

FORMATION OF THE LEGAL REGULATION OF THE TAXATION

Анотація. Дослідження спрямоване на поглиблене розуміння сутності правових засад оподаткування в Україні. У статті проаналізовано еволюцію та основні етапи історичного розвитку податків та оподаткування. З'ясовано, що податки пройшли тривалу еволюцію від платежів в натуральній формі з безсистемним характером до постійного джерела державних доходів.

Ключові слова: податки, податкова система, система оподаткування, податкова політика.

Аннотация. Исследование направлено на углубленное понимание правовых основ налогообложения в Украине. В статье проанализированы эволюция и основные этапы исторического развития налогов и налогообложения. Выяснено, что налоги прошли длительную эволюцию от платежей в натуральном выражении с безсистемным характером к постоянному источнику государственных доходов.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, налоговая система, налоговая политика.

Summary. The research aims to deepen understanding of the legal bases of taxation in Ukraine. In the article the pro-analizovo evolution and main stages of historical development taxes and taxation. It is that taxes have gone through long evolution from payments in kind of a bezsistemnim nature to the constant source of State revenue.

Keywords: taxes, tax system, tax system, tax policy.

Постановка проблеми. Система оподаткування — це найдавніша фінансово-економічна система людства. У своєму розвитку податкові системи різних країн, зокрема і України, пройшли тривалий і складний шлях, на якому вони утверджувалися, в тому числі як правовий інструмент держави з наповнення коштами її скарбниці. Розвиток українських традицій у сфері оподаткування є не тільки невід'ємним елементом правової культури українського народу, що виявляється в його національній правосвідомості, а й відбиває особливості правовідносин у цій сфері. Саме тому з'ясування історичних витоків системи оподаткування на території українських земель є похідним для розкриття особливостей та значення цього процесу для сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податків та оподаткування багатогранні, тому над їх вирішенням працювало не одне покоління науковців, починаючи з А. Сміта, Ж. Сімонді, Д. Рікардо, та закінчуючи сучасниками, що зробили значний внесок у дослідження питання формування системи оподаткування України. Серед них: В. Л. Андрущенко, Н. М. Деева, Т. О. Дулік, А. І. Крисоватий, М. В. Мазур, О. В. Мірчев, А. О. Нікітішин, О. О. Теліцина, О. Тулай, Я. І. Чернявська, В. О. Шевчук та ін.

Метою цієї статті є аналіз еволюції та визначення основних етапів історичного розвитку податків й оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Податкова система — це та система, на якій тримається життєдіяльність держави. З давніх-давен наповнення скарбниці було першочерговим та безумовним завданням розвитку суспільного ладу. Різні держави протягом тисячоліть створювали, вдосконалювали, реформували систему податків і зборів. Ця система мала свою цікаву історію та розвиток.

Із виникненням держави (VII—XII століття) у Київській Русі почала зароджуватись податкова система, яка, незважаючи на ряд недоліків, проіснувала до середини XVII століття. Фінансова система Русі почала складатися наприкінці IX століття і була практично єдиним джерелом доходу Великого князя Русі.

Відомі вчені-історики М. Грушевський, Н. Полонська-Василенко, О. Субтельний та багато інших звертали увагу на те, що діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати функцію збирання податків, є важливим чинником у розумінні державного будівництва.

Так, на початку становлення Київської Русі як ранньофеодальної держави функції головного податкового органу здійснював безпосередньо Великий князь Київський. Саме користування правом збирання податків щодо інших князів було основним у визнанні

київського князя Великим князем. Яскравим прикладом в історії збирання податків є безславна загибель київського князя Ігоря.

Як зазначає В. Золотарьов, найстарішою системою оподаткування у Київській Русі була данина, яка збиралась щоб утримувати княжий двір і дружину. Існування натурального господарства, як правило, визначало натуральний системи оподаткування. Данина сплачувалась продуктами сільського господарства та промислом (хутро, хліб, шкури, віск, мед тощо) [2, с. 8].

Данина стягувалась двома способами:

1) «візки» — платники данини доставляли її до Київського князя;

2) «полюддя», коли за податками до платників вирушав сам князь або його військова дружина.

Саме при збиранні данини проявлялись найбільш негативні риси феодальної податкової системи: невизначеність розмірів та періодичність збирання податків, велика їх кількість та різноманітність, випадковість та свавілля при їх збиранні, збирання особами, які особисто зацікавлені у їх максимальному розмірі. Як наслідок, це спричинило істотні зловживання, результатом чого стали часті повстання і заворушення.

Іншим видом податку було «полюддя». Спочатку воно означало обов'язок годувати князя з дружиною при його об'їздах земель, але пізніше перетворилося на постійну данину чи платню, що не виключала, однак, певних дарів і натуральних данин, які стягувались при переїзді князя та об'їздах княжих урядників. Ставку данини точно не було встановлено, що мало наслідком зловживання з боку князя та військової дружини. У такому вигляді постійної грошової чи натуральної данини «полюддя» існувало на українських землях місцями ще в XV—XVI століттях.

Як зазначає О. О. Теліцина, після древлянського повстання 945 року княгинією Ольгою було започатковане стабільне стягнення податків. Княгиня створила «становища» — пункти, куди б платники могли приносити данину. Це була перша, відома історикам, реформа податкової системи в Україні [7, с. 43].

В період правління князя Ярослава Мудрого з'явився перший писемний збір законів — знаменита «Руська правда», якою визначалась система оподаткування.

На думку Н. Нечай, Руську правду моржа назвати повноцінним Податковим кодексом Київської Русі [5, с. 22].

Об'єктом оподаткування був «дим» або подвір'я, що дорівнювало площі приблизно 15 Га. 20–30 «димів» утворювали «дворище» — союз родичів, які разом виконували податкові обов'язки. «Дворища» консолідувались у громади, на чолі яких були старости. Ту частину населення, яка була змушена сплачувати

всі податки та виконувати повинності на користь держави, називали «чорними» людьми або «черню».

Також джерелом поповнення казни було «поп-лужне», яке являло собою плату за землю, об'єктом оподаткування якої був плуг. «Поплужне» спрямовувалося на військові витрати, утримання князівського двору та на здійснення дипломатичних стосунків.

Ці податки настільки ввійшли у звичай, що продовжували справлятися, коли Київської Русі не стало, спочатку в землях Галицько-Волинського князівства, а потім за часів литовсько-української та литовсько-польської держави.

З іншого боку, існували ще дари у вигляді продуктів на випадок приїзду князів — під характерними назвами «поклон», «почесті», «стану» у вигляді певної худоби (поволовщина, яловиця) та інших майнових цінностей.

Як відзначає Т. Цимбал, у певних місцевостях існували такі обов'язкові спеціальні податки, як, наприклад, волинське «ловчєє», що сплачувалося, очевидно, на утримання княжих ловчих продуктами із сіл та грошима з міста [8, с. 109].

Отже, базові цінності, такі як худоба, земля, раби були першими джерелами податків в Київській Русі. Податки були прямими, тобто справлялися безпосередньо з платників, що одержували прибуток від майна. Ще одним джерелом податкових надходжень був податок з переможених (одноразовий податок на завойовані землі та постійна данина з переможених). Під час військових походів або на час війни запроваджувалась надзвичайна «подать».

Окрім прямих податків були ще й непрямі. За переміщення товарів через кордон у деяких місцевостях сплачувалося «мито», за перевезення через річку — «перевіз». Якщо у когось було сховище, то він повинен був сплатити «гостинне мито», при здійсненні торгівлі на ринках сплачувалося «торговельне мито», за відвантажування товарів встановлювалось мито «вага», за вимірювання — мито «міра». Також існували судові мита: за вбивство стягували мито «віра», за інші злочини — «продаж».

Історичні події не раз доводили, що непродумана державна податкова політика, спрямована на збільшення надходжень до казни за будь-яку ціну, а тим паче шляхом карально-репресивних методів, не створила добробуту землі Руської, а призвела до кривавих міжусобиць та зубожіння люду, а отже, і держави.

З розвитком і посиленням держави особисто здійснювати функцію збирання данини Великому князеві ставало дедалі важче, та й бракувало часу. Київський князь об'єктивно був змушений опиратися на допомогу призначених ним військових начальників та адміністраторів, які, як правило, обиралися з членів власної

родини і довірених осіб та мали в своєму підпорядкуванні озброєні княжі формування.

На відміну від західних європейських держав податки зберігалися і розподілялися князем на утримання своєї військової дружини та на інші державні потреби.

У подальшому феодальна роздробленість призвела до значних обмежень княжих доходів, оскільки податки осідали на місцях. Внаслідок обмеження фінансування значно скоротилося княже військо.

На думку В. Золотарьова, такі обмеження у фінансуванні призвели до того, що після татаро-монгольської навали Київська Русь уже не змогла відродитися [2, с. 7].

У другій половині XIII — на початку XIV століть на деяких українських землях татари встановили власну податкову систему і з цією метою робили переписи людей, господарства та майна. На користь завойовників сплачувались спеціальні грошові податки, такі як «вихід», що сплачувались за кожного чоловіка та з кожної голови худоби. Звільнене від оподаткування було тільки духовенство. Баскаки — татарські збирачі податків, які збирали «татарщину», а також людську данину, встановлювали примусові роботи тощо.

У першій половині XIV століття більша частина українських земель — Поділля, Київщина, Чернігівщина — увійшли до складу Великого князівства Литовського. Тут була збережена податкова система Київської Русі та діяли закони «Руської Правди» аж до другої половини XVI століття, поки ці землі увійшли до складу Речі Посполитої. На українських землях, які увійшли до складу Великого князівства Литовського, населення далі продовжувало сплачувати данину на користь удільних князів до княжої скарбниці, а з XV століття — на користь землевласників.

У той час на українських землях існувала польська податкова система, яка звільняла від оподаткування шляхту та маєтки католицької церкви. Королі відцурались від права накладати податки. Королівська скарбниця поповнювалася лише за рахунок міського та сільського населення, королівських земель та самоврядування міст, яким було надане Магдебурзьке право.

О.О. Теліцина відзначає, що на українських землях у складі Великого князівства Литовського у XIV — XVI століттях продовжували існувати певні форми «полюддя», так називали подарунок, а фактично — окрему данину, яка стягувалася з селян та міського населення на користь князів, старост і намісників [7, с. 47].

Наприкінці XV століття почала створюватися нова фінансова система і власна податкова політика. Головним чином податок стягувався із селян та посадових

осіб у вигляді грошей. Крім того, були запроваджені «ямські» та «пищальні» податки (для виробництва гармат). Згодом царем Іваном IV був запроваджений «стрілецький податок» на утворення військ, а також «полонений податок» — для викупу російських полонених, які були взяті в полон ворогом.

Було запроваджено ще один з видів плати за землю — «ланове». «Ланове» — це державний грошовий земельний податок з феодално залежних селян у Речі Посполитій, Великому князівстві Литовському та на руських землях в XIV — XVIII століттях. Розмір «ланового» визначався постановою сейму й обчислювався з одиниці оподаткування — лану.

На початковому етапі своєї діяльності фіскальна адміністрація не мала спеціальної функціональної визначеності, її роль виконували органи князівської влади і старійшини сільських общин, які стягували державні податки у формі данини. Функціонування в Київській державі та удільних руських землях управлінської системи, заснованої на засадах феодалного кормління, забезпечувалося за рахунок поборів із залежного та особисто вільного населення, яке проживало на територіях, підвладних князівським намісникам. Як і в усій Європі того часу, становлення інститутів сюзеренітету-васалітету серед панівної верстви руської людності виникло на основі збирання і розподілу данини.

Згодом під впливом закордонного попиту з другої половини XVI століття і в першій половині XVII століття стрімкого розвитку набуває експорт товарів сільського господарства. Внаслідок цього центр економічного життя переміщується з міста в село.

Із селянських даней грошову цінність мав тільки мед, а вся решта продукція йшла на утримання місцевого двору й старости з його помічниками. Навіть дохід з млинів цілком споживався або була зовсім незначний. Із галузей власного господарства грошовий дохід приносили тільки стави.

Унаслідок цього в селянському оподаткуванні головне місце посідали мед, овес і сіно, припаси до столу — давали курей, качок, сир, масло, яйця, кабана або ялівку одну від цілого села. Крім того, давали льняне і конопляне прядиво, очевидно, як матеріал для сіті риболовної.

Із XVI століття в Україну приходять так зване Магдебурзьке право, яке стає визначальним у податковому та митному регулюванні. Магдебурзьке право — це письмовий королівський дозвіл на місцеве самоврядування, куплене мешканцями окремих міст і містечок або дароване жителям окремих міст за особливі заслуги перед короною. Міський голова чи бургомістр за магдебурзьким правом був найвищою виконавчою та судовою особою в місті. Він мав право

встановлювати розміри податків та мита, скасовувати їх чи звільняти від них окремих громадян, розглядав усі майново-боргові спори і виносив щодо них рішення. Міське населення було особисто вільним. Ковалі, гончарі, ювеліри, крамарі об'єднувались в окремі цехи і сплачували фіксовані податки колективно.

На нашу думку, завдяки Магдебурзькому праву почали швидко розвиватися міста.

За часів Магдебурзького права було запроваджено помірне торговельне мито, сплачувалося воно з певної міри привізного товару. Розмір помірного мита був сталим і кілька століть не мінявся: два гроші за одну одиницю товару. Часто помірне торговельне мито органами міського управління замінювалось іншими вимогами.

У другій половині XVI століття з проведенням аграрної реформи у Польсько-Литовській державі розпочалася руйнація елементів стародавньої кругової поруки в системі оподаткування. Надання вольностей за німецьким правом сприяло розвитку приватновласницьких інститутів українських міст та сіл. Поширення юрисдикції державного апарату Речі Посполитої на Правобережжя і Лівобережжя супроводжувалося утворенням податкових органів на зразок польських воєводств, що мали територіальну вертикаль підпорядкування, яка увінчувалася центральною королівською адміністрацією.

Основною формою державного оподаткування затверджувався подимний податок, що ґрунтувався на персональному обліку виробничих господарств. «Подимне» — це одна з форм феодалної податі в Київській Русі та на українських землях, що в XIV — XVIII століттях перебували під владою феодалної Литви та Польщі. Назва походить від одиниці оподаткування — диму (будинку, двору). За часів Київської Русі «подимне» сплачували феодалам селяни-общинники. Найдовше «подимне» зберігалось на українських, білоруських та західноросійських землях. У XV — XVII століттях в Україні та в Білорусії його сплачували на користь литовського великого князя і польського короля державні селяни-данники й панські селяни зі своїх земельних ділянок і частково грішми. У Поліссі та Придніпров'ї одиницею оподаткування поруч із «димом» було «дворище», до якого входило кілька хат, у яких проживали окремі сім'ї. У такому випадку «подимне» сплачувалося від кожного «диму». З XVII століття «подимне» перейшло на звичайний натуральний та грошовий чинж.

Понад 300 років проіснував на українських землях і такий натуральний податок, як «поштучне», запроваджене литовцями. Його сплачували селяни від кількості худоби та птиці, витканого полотна, рушників, ряден.

Ще одним із видів державних податків була «половина», яку сплачували державі всі, без винятку, категорії залежного селянства. Стягувався цей податок у розмірі від 4 до 60 грошів і більше з двору залежно від стану селянського господарства — кількості та якості землі, наявності робочої худоби тощо. Скасована була «половина» на початку національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького 1648–1656 рр.

Водночас у козацьких поселеннях Середнього Подніпров'я та Запоріжжя, недосяжних для польських фіскальних органів, існували певні вольності у сфері оподаткування. Тут закладалися традиції українського державотворення з особливими рисами військово-козацького правління, у тому числі й у податковій сфері, що стали традиційними: безпосередня участь у стягненні податків і контроль за виконанням державних повинностей виборних посадових осіб, дотримання ними виваженої пропорційності між розмірами податків і можливостями їх сплачувати, спрямованість на недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації.

За часів Гетьманщини частину податків, що стягувалися з населення, було скасовано. Шляхта, козацька старшина були звільнені від податків повністю. Лише міщани і селяни платили «стацію» — податок на утримання війська, а також сплачували податок з промислових прибутків.

На думку С.М. Голубки, оподаткування в сучасній його формі набуває вагомого значення лише тоді, коли перетворилося на постійне джерело державних доходів, а цей період бере свій початок в епоху освіченого абсолютизму (XVIII ст.), коли державна влада достатньо зміцніла. Головним призначенням оподаткування в цей період стає акумуляція фінансових ресурсів для покриття необхідних для суспільства витрат через втрату фіскальної ролі інших неподаткових надходжень (регалій, мита) [1, с. 110].

Податки міцно посіли своє місце в державному господарстві та глибоко проникли в суспільні відносини XIX століття. Протягом XIX ст. в Росії, в тому числі й на Україні, сформувалися основи податкової політики, яка була чинною аж до Першої світової війни. У 1898 р. Микола II утвердив положення про державний промисловий податок. Податок проіснував аж до революції 1917 р. Промислові свідоцтва згідно цього положення повинні були видавати на кожне промислове підприємство, торговий заклад, пароплав. Під час Першої світової війни було підвищено податки і збори, введено нові акцизи.

Під час революційних подій 1917 р. в Україні новостворена Центральна Рада обклала населення добровільним податком, що спрямовувався на будівництво української державності.

Денікін примушував селян вносити на потреби білогвардійської армії разовий податок у розмірі 5 пудів зерна з кожної десятини землі. У разі несвоєчасної поставки подвійна сума боргу стягувалася у беззаперечному порядку.

Наступним етапом було оподаткування у УРСР. Після проведення земельної реформи 26 лютого 1920 р. Раднарком УРСР ухвалив на селі закон про хлібну розкладку на 1920 р. Селянські двори, що мали посівну площу більше 3 десятин, були зобов'язані здавати хліб державі. У лютому 1921 р. стягування грошових податків зовсім припинилося. Залишилося тільки примусове стягнення сільськогосподарської продукції у натуральній формі.

15 березня 1921 р. X з'їзд РКП (б) ухвалив постанову «Про заміну розкладки натуральним податком». Виходячи з рішень з'їзду, надзвичайна сесія ВУЦВК ухвалила закон про заміну розверстки податком, а РНК УРСР видав декрет про норми і розміри податку. Продподаток з урожаю 1921 р. практично стягувався методами продрозверстки: хліб забирали примусово, не в обсязі, визначеному законом про продподаток, тобто весь, який конфіскували у селян.

У кінці 30-х років запроваджується податок, що став основою радянської податкової системи і існував до 1992 р. 28 березня 1939 р. було розповсюджено інструкцію народного комісаріату фінансів СРСР «Про податок з обороту», яка закріплювала основні положення цього механізму. Платником податку вважалася кожне окреме підприємство, що веде бухгалтерський облік і має власний розрахунковий рахунок у кредитній установі. Ставки податку визначалися залежно від категорії платника, характеру предмета оподаткування і особливостей обчислення об'єкта.

Податкова політика у післявоєнний період (1946–1965 рр.) використовувала традиційні важелі. Ставка сільськогосподарського податку диференціювалася за низкою критеріїв: у союзних республіках, за видом земель, за критеріями платників. Поряд з директивними методами оподаткування впроваджувалися також стимулюючі фактори, спрямовані на «піднесення виробничої активності трудящих». Діяв і далі механізм «мобілізації коштів населення», запроваджений урядом на початку війни. Від передбачав зростання сільськогосподарського податку, прибуткового податку з населення, зростання цін на горілку, тютюн, деякі інші товари, введення нового податку на холостяків і малосімейних тощо.

У 1956–1957 рр. було підвищено розмір неоподаткованого мінімуму заробітної плати, знижено розмір податків з робітників і службовців. Але це не означало фактичної мінімізації податкового тиску, то тут же вводилися нові важелі для наповнення бюджету.

У 1965 р. був запроваджений прибутковий податок з колгоспів, який повинні були сплачувати господарства, що мали прибуток від підсобних промислів, від надання послуг тощо, широко практикувалось стягнення майна колгоспів.

У подальшому фінансова система країни еволюціонувала у напрямку, протилежному загальносвітовому розвитку. Від податків вона перейшла до адміністративних методів вилучення прибутків підприємств і перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет країни. Повна централізація коштів і відчуженість будь-якої самостійності підприємств у вирішенні фінансових питань позбавили господарських суб'єктів всілякої ініціативи і поступово підводили країну до фінансової кризи. Криза розпочалась на рубежі 80–90-х років. Її виникненню також сприяла низка інших об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Податкова система Радянського Союзу у 1965–1991 рр., використовуючи випробувані традиційні важелі, посилила податковий тиск за рахунок системи об'єктивних платежів за виробничі фонди. Були введені фіксовані (рентні) платежі, відрахування у бюджет лишків прибутку. Кілька разів змінювався прибутковий податок з колгоспів у бік його підвищення і розширення сфери дії. Окремим указом об'єктами оподаткування були визнані господарські органи кооперативних і громадських організацій, якщо вони перебували на госпрозрахунку. У систему податків з населення входили: прибутковий, податок з холостяків, одиноких і малосімейних. Залишалися чинними податок з власників будівель, земельний податок, податок з власників транспортних засобів, вводився курортний збір, продовжував діяти механізм самооподаткування сільського населення тощо.

Післявоєнний період, аж до розпаду Радянського Союзу, не відрізнявся від попереднього етапу становлення радянської держави. Особливістю цього періоду є остаточне формування радянського громадянина, що має тільки і жодних власних чи національних інтересів. Зрушення відбулися тільки за часів перебудови, що у свою чергу якоюсь мірою активізувало серед громадян власні та національні інтереси.

Наступний етап — Незалежна Україна. Податкова система України почала формуватися відразу ж після проголошення незалежності держави у 1991р. Хоча закон УРСР (на той час) «Про систему оподаткування» було ухвалено ще 25 червня 1991р., все ж до проголошення Акту про незалежність і кілька місяців по тому при оподаткуванні використовувалися нормативні акти колишнього СРСР.

Наступним важливим кроком у формуванні законодавства України про оподаткування був декрет Кабінету Міністрів від 20 травня 1993 р. «Про місцеві

ві податки і збори», доповнений Законом України від 17 червня 1993 р. Цими документами було визначено систему місцевих податків і зборів, що, безумовно, є дуже важливим моментом в історії оподаткування в Україні.

Незважаючи на всі недоліки, станом на 1994 р. в Україні все ж сформувалися свої напрацьовані податкові механізми. Поряд з чинними податками з'явилися нові (наприклад, податок на промисел). У 1994–1995 рр. внесені суттєві зміни до законів, що регламентують систему оподаткування прибутку підприємств, діяльність органів податкового контролю. 22 грудня 1994 р. ухвалено Закон України «Про державний реєстр фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів», який введено в дію 1 січня 1996 року. Згідно з його положеннями було створено державний реєстр фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів як автоматизований банк даних для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, зобов'язаних сплачувати податки.

У 1996–1997 рр. податкова система України набула значного законодавчого вдосконалення. По-перше, це передбачалося Указом Президента України від 17 червня 1996 р. «Про заходи щодо реформування податкової політики». По-друге, згідно з Указом Президента України від 22 серпня 1996 р. «Про створення Державної податкової адміністрації України і місцевих податкових адміністрацій», було реформовано саму систему податкових органів.

Законом України від 18 лютого 1997 р. «Про систему оподаткування» визначено основні принципи побудови цієї системи, поняття податку, об'єкта оподаткування, платників податку, обов'язки та права платників податків, види податків і зборів, питання, пов'язані з усуненням подвійного оподаткування.

Податкове законодавство України постійно розвивається, реагує на реалії життя. Відтак, Податковий кодекс України [6] набрав чинності з січня 2011 р. Саме у ньому закладені принципи побудови української податкової системи. Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у процесі встановлення, зміни та скасування податків і зборів в Україні, визначає перелік податків та зборів, що справляються в Україні та порядок їх адміністрування, права та обов'язки платників податків, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Важливість податків, їх роль у сучасній системі суспільних відносин досить вдало аргументує К. Колесник, зазначаючи, що «відсутність податків паралізує

фінансову систему держави в цілому, робить її невід'язною і в кінцевому підсумку позбавляє будь-якого сенсу», а Я.Д. Малкіна стверджує, що «держава без податків існувати не може, оскільки вони головний метод мобілізації доходів в умовах панування приватної власності і ринкових відносин» [3, с. 105; 4, с. 854].

Висновки. Сьогодні ми є свідками періоду оподаткування постіндустріального суспільства. Для нього є

характерним активне переміщення об'єктів оподаткування зі сфери виробництва до сфери послуг та інформації, посилення соціалізації оподаткування, відродження регулюючого потенціалу податкових систем у багатьох країнах світу. Саме тому є необхідним подальше дослідження сучасного стану оподаткування та визначення перспектив його розвитку з метою якнайкращої відповідності суспільним інтересам.

Література

1. Голубка С.М. Національні особливості оподаткування: Доба Гетьманщини / С.М. Голубка // Фінанси України. — 2010. — № 12. — С. 108–115.
2. Золоторьов В. Коротка історія оподаткування / В. Золоторьов // Контракти. — 2012. — № 15. — С. 7–8.
3. Колесник К., Ковальчук І. Українська правова традиція у сфері оподаткування / К. Колесник, І. Ковальчук // Вісник прокуратури. — 2010. — № 4(106). — С. 105–111.
4. Малкіна Я.Д. Економічний зміст податків, їх роль та сучасний стан податкової системи України / Я.Д. Малкіна // Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. — 2015. — Вип.6. — С. 854–858.
5. Нечай Н. «Руська правда» — Податковий кодекс Київської Русі / Н. Нечай // Вісник податкової служби України. — 2011. — № 11. — С. 22–23.
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Теліцина О.О. Розвиток оподаткування в Україні: ретроспективний аналіз / О.О. Теліцина // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 2(20). — С. 43–48.
8. Цимбал Т. Розвиток системи податків, її законодавчого регулювання (історико-правовий аспект) / Т. Цимбал // Зб. наук. праць Академії ДПС України. — № 2(8). — 2005. — С. 108–113.